

NORBERT JERZAK

Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu

<https://orcid.org/0000-0002-2232-4327>

norbert.jerzak@pwt.wroc.pl

Droga Heinricha Förstera do sakry biskupiej we Wrocławiu (1799–1853)

1. Dzieciństwo i młodość – 2. Czas studiów na wydziale teologicznym i formacji w seminarium duchownym we Wrocławiu – 3. Posługa kapłańska w diecezji wrocławskiej – 4. Kanonik i kaznodzieja katedralny – 5. Wybór na stolicę we Wrocławiu

Dzieje diecezji wrocławskiej ukazują nam na przestrzeni ponad 1000 lat wielu dobrych, pobożnych, wprowadzających wartości ewangeliczne, walczących o dobro Kościoła biskupów. Jednym z nich jest Heinrich Förster. Niniejszy artykuł ma na celu przedstawienie drogi tego gorliwego kapłana i społecznika na stolicę wrocławską.

1. Dzieciństwo i młodość

Heinrich (Henryk) Förster urodził się 24 listopada 1799 r. w Głogowie¹. Już w następnym dniu został ochrzczony w kościele parafialnym pw. św. Mikołaja-

---

¹ Na temat bpa Förstera zob. m.in.: Adolph Franz. 1875. *Dr. Heinrich Förster, Fürstbischof von Breslau. Ein Lebensbild den Katholiken der Diözese zur Feier des 50-jährigen Priesterjubiläums ihres Oberhirten*. Neisse: F. Huch's Buchhandlung; Adolph Franz. 1875. *Heinrich Förster, Fürstbischof von Breslau*. Breslau: F. Huch's Buchhandlung; Adolph Franz. 1881. „Fürstbischof Dr. Heinrich Förster”. *Literarische Rundschau für das Katholische Deutschland* 8: 1–5; Adolph Franz. 1881. *Gedächtnisrede auf den hochseligen Fürstbischof von Breslau Heinrich Förster gehalten bei der von dem Berliner katholischen geselligen Vereine an 3. November veranstalteten Cranerteier*. Berlin;

ja i otrzymał imiona Henricus Ernestus Carolus². Jego ojcem był malarz Johann Kaspar Förster, a matką Marianna z domu Ritter³. Sakramentu chrztu udzielił mu ks. Johannes Gerstel z Nysy, a rodzicami chrzestnymi byli: dzwonnik Anton Büttner i przewodnicząca zakładu położniczego Eleonore Meyershausen. Henryk miał jeszcze starszą siostrę i młodszego brata. Siostra – Monika Henriette Karoline Förster urodziła się w Głogowie 4 maja 1797 r. Młodszy brat – Eduard Johann Joseph Förster (ur. 26 marca 1808 r.), dziedzicząc po ojcu zdolności malarskie, pełnił funkcję nauczyciela rysunku w gimnazjum w Kłodzku⁴.

Przez pierwszych 7 lat życia Henryk wychowywał się w rodzinnym Głogowie. W 1806 r. zamieszkał z rodzicami we wsi Kobłuczyn koło Głogowa. Ta rodzinna migracja była wymuszona, ponieważ miastu groziło oblężenie przez wojska napoleońskie i rodziny, które nie były w stanie zaprowiantować się na okres 6 miesięcy, musiały opuścić miasto. W tej sytuacji Henryk zdobywał wykształcenie w wiejskiej szkole. Po klęsce Napoleona pod Lipskiem (1813 r.) powrócił z rodzicami do Głogowa. W 1814 r. zaczął uczęszczać do miejscowego gimnazjum⁵. Początkowo nauka sprawiała mu wiele trudności. Co więcej, w miejscowym gimnazjum dwukrotnie nie otrzymał promocji do następnej klasy. Mimo tych niepowodzeń 13 sierpnia 1821 r. zdał egzamin dojrzałości z wyróżnieniem.

2. Czas studiów na wydziale teologicznym i formacji w seminarium duchownym we Wrocławiu

W tym samym roku wstąpił do wrocławskiego alumnatu i przez 3 lata studiował teologię na Wydziale Teologii Katolickiej Uniwersytetu Wrocławskiego. W tym

---

Józef Swastek. 1986. Arcybiskup Henryk Förster jako wrocławski ordynariusz (w latach 1853–1881). W *Misericordia et Veritas. Księga pamiątkowa ku czci księdza biskupa Wincentego Urbana*. Red. Józef Mandziuk, Józef Pater, 305–316. Wrocław: Wydawnictwo Papieskiego Fakultetu Teologicznego; Franz Xaver Seppelt. 1929. *Geschichte des Bisthums Breslau*. Breslau: Fürstbischöfliches Ordinariat, 11–120; Eduard Winter. 1931. „Fürstbischof Heinrich Förster und der Güntherianismus”. *Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens* 65: 529–550; Alfons Nowack. 1937. „Fürstbischof Heinrich Förster als Mäzen der bildenden Künste”. *Archiv für schlesische Kirchengeschichte* 2: 207–218; Kurt Engelbert. 1949. „Beiträge zur Biographie des Breslauer Fürstbischofs Heinrich Förster (1853–1881)”. *Archiv für schlesische Kirchengeschichte* 7: 147–188.

² Jan Anioł. 1982. *Działalność księcia-biskupa wrocławskiego Henryka Förstera w dobie Soboru Watykańskiego I* (mps). Wrocław: Papieski Wydział Teologiczny, 28.

³ Erwin Gatz. 1983. Förster Heinrich. W *Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803–1945*. *Ein biographisches Lexikon*. Red. Erwin Gatz, 200. Berlin: Duncker & Humblot.

⁴ Hermann Hoffmann. 1927. *Glogauer Bischöfe*. Breslau: Otto Borgmeyer Buchhandlung, 25.

⁵ Friedrich Lauchert. 1904. Förster Heinrich (hasło). W *Allgemeine Deutsche Biographie*. T. 48, 670. Leipzig: Duncker & Humblot.

czasie Uniwersytet był ośrodkiem racjonalistyczno-neologicznego kierunku w teologii katolickiej, który uzewnętrzniał się szczególnie w dążeniach do reformy liturgicznej. Duchowni neologowie nie poprzestawali na teoretycznych rozważaniach, lecz występowali z konkretnymi propozycjami zmian w odniesieniu do poszczególnych aktów obrzędowych. Posługiwali się różnymi formularzami, zawierającymi moralizatorskie przemówienia i modlitwy, mniej lub więcej odbiegające od kościelnego rytuału. Domagali się wprowadzenia do liturgii języka niemieckiego zamiast dotychczasowego języka łacińskiego. Władze duchowne odnosiły się do tych reform przychylnie, dlatego niektórzy proboszczowie zaczęli używać nowatorskich formularzy podczas sprawowania czynności liturgicznych. Do opracowania nowej agendy jeszcze wtedy nie doszło, ale ks. prof. Johann Anton Thaddäus Dereser wydał w języku niemieckim brewiarz, który rozpowszechnił się wśród duchowieństwa diecezjalnego. Nowości liturgiczne zaczęli wprowadzać także inni księża diecezji wrocławskiej. Ks. Franz Scharfenberg – proboszcz z Soboty opracował własny rytuał i używał go bez zezwolenia władz kościelnych. Podobnie postąpił ks. Kaspar Rachner z Twardocic, który opracował na nowo śpiewnik ks. Ignaza Franza i rozszerzał go na Śląsku. Negatywny stosunek władz kościelnych do ruchu neologów uwidocznił się dopiero w 1826 r., po opublikowaniu przez Theinera książki pt. *Kościół katolicki szczególnie na Śląsku, przedstawiony przez pewnego księdza katolickiego*⁶.

Najbardziej aktywnym profesorem Wydziału Teologii Katolickiej był racjonalista Thaddäus Anton Dereser (1757–1827)⁷. Od 1815 r. wykładał on egzegezę i dogmatykę⁸. Z jego szkoły wyszli kapłani: Joseph Neukirch, Joseph Sauer, Anton Theiner i Heinrich Förster. Wydział ten nie stał jednak na wysokim poziomie⁹. Johann Adam Möhler¹⁰ pisał do swojego przyjaciela w 1822 r., że jest rozczarowany tym, co zastał na uniwersytecie. Podobnie jak inni studenci, cenił tylko trzech profesorów: Deresera, Carla Johanna Herbera i Johanna Nepomuka Köhlera. Pozo-

⁶ Aleksander Rogalski. 1955. *Kościół katolicki na Śląsku*. Warszawa. Wydawnictwo PAX, 161.

⁷ Tomasz Błaszczuk. 2001. *Fakultet teologii katolickiej Uniwersytetu Wrocławskiego w latach 1811–1914. Aspekt historyczno – prawny*. Legnica: Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Legnickiej, Atla, 104 – 115; Hermann Hoffmann. 1935. *Die Geschichte des Breslauer Alumnsats*. Breslau: Franke, 143; Erich Kleineidam. 1961. *Die Katholisch-Theologische Fakultät der Universität Breslau 1811–1945*. Köln: Wienand-Verlag, 26–32.

⁸ Szerzej zob. Antoni Młotek. 1998. *Teologia katolicka na Uniwersytecie Wrocławskim*. Wrocław: Papieski Fakultet Teologiczny we Wrocławiu.

⁹ Joseph Wick. 1881. *Trauerrede gehalten in der Domkirche zu Breslau bei der feierlicher Bestattung des Hochwürdigsten Herrn Fürstbischofs von Breslau Herrn Dr. Heinrich Förster am 25 Oktober 1881*. Breslau: G.P. Aderholz, 5.

¹⁰ Herald Wagner. 1998. Möhler Johann Adam (hasło). W *Lexikon für Theologie und Kirche*. T. 7: *Marcellinus bis Paleotti*. Red. Joseph Höfer, Karl Rahner, 374–375. Freiburg: Herder.

stałych określił jako „starszych panów”¹¹. Nie wszystkie katedry były obsadzone przez profesorów. Z tego względu studiujący na fakultecie teologicznym musieli zadowolić się kompendiami i samodzielnymi studiami, aby odpowiednio przygotować się do przyszłej pracy duszpasterskiej¹².

Nie tylko w teologicznym wykształceniu dostrzegano braki, ale i w samych studentach. W 1823 r. Heinrich Förster i Franz Xavier Heide skierowali w imieniu kolegów memoriał do bpa Emmanuela von Schimonsky’ego, prosząc o zastrzeżenie konkursowych egzaminów na studia teologiczne¹³. Dotychczasowe egzaminy nie uwzględniały bowiem wystarczającej ilości wiedzy i nie wymagały odpowiedniego stopnia moralno-religijnej dojrzałości. Niektórzy nawet wysuwali propozycję, by nie udzielano nikomu stypendium, kto nie mógł się wykazać przynajmniej testimonium II clasis¹⁴. Po ukończeniu studiów teologicznych Heinrich Förster przyjął 17 kwietnia 1825 r. święcenia kapłańskie we wrocławskiej katedrze pw. św. Jana Chrzciciela. Mszę św. prymicyjną odprawił we Wrocławiu w kościele pw. Najświętszej Maryi Panny na Piasku, ponieważ po śmierci matki (26 lutego 1823 r.) ojciec przeprowadził się z Głogowa do Wrocławia¹⁵.

3. Posługa kapłańska w diecezji wrocławskiej

Po święceniach kapłańskich ks. Heinrich Förster miesiąc pomagał w pracy duszpasterskiej w parafii św. Marii Magdaleny w Brzeźnicy koło Żagania¹⁶, a następnie w maju 1825 r. został mianowany wikariuszem w parafii świętych Apostołów Piotra i Pawła w Legnicy¹⁷. Trzyletnia współpraca z ks. proboszczem Augustinem Oberem z Głogówka układała mu się bardzo dobrze. Dlatego nie przyjął w 1826 r. zaproponowanej mu funkcji katechety w gimnazjum w Żaganiu. W 1827 r. miał okazję zostać

¹¹ Kleineidam. 1961. *Die Katholisch-Theologische Fakultät*, 36.

¹² Zob. Hoffmann. 1927. *Glogauer Bischöfe*, 25; Franz. 1881. „Fürstbischof Dr. Heinrich Förster”, 1.

¹³ Engelbert. 1949. „Beiträge zur Biographie”, 148; Błaszczyk. 2001. *Fakultet teologii katolickiej*, 175.

¹⁴ August Meer. 1884. *Charakterbilder aus dem Clerus Schlesiens 1832–1881*. Breslau: G.P. Aderholz, 235.

¹⁵ Alfred Strand. 1973. „Die Verleiung des erzbischöflichen Palliums an Fürstbischof Heinrich Förster (1875)”. *Archiv für schlesische Kirchengeschichte* 31: 188.

¹⁶ Józef Swastek. 1989. Förster Heinrich (hasło). W *Encyklopedia katolicka*. T. 5. Red. Lubomir Bieńkowski i inn., kol. 404. Lublin: Wydawnictwo TP KUL.

¹⁷ 1904³. Förster Heinrich (hasło). W *Herders Konversations Lexikon*. T. 3, 706. Freiburg im Breisgau: Herdersche Verhandlung.

proboszczem parafii Wniebowzięcia NMP w Świerzawie, a w 1828 r. proboszczem w parafii Narodzenia NMP w Złotoryi. Förster jednak wysunął swoją kandydaturę na proboszcza parafii świętych Apostołów Piotra i Pawła w Kamiennej Górze. Magistrat miasta przyjął jego propozycję i w 1828 r. bp Schimonsky mianował go administratorem tej parafii. Nominację proboszczowską otrzymał 13 grudnia 1829 r. Według Antona Theinera Förster podczas pobytu w Kamiennej Górze (1828–1837) dokonywał samowolnie pewnych zmian w liturgii. Nie odprawiał codziennie Mszy św. W kazaniach wykorzystywał myśli protestanckich kaznodziejów, które nie wykraczały poza ramy wiary katolickiej. Swojemu wikariuszowi – ks. Balthasarowi Heisigowi – polecał studiowanie kazań protestanckiego pastora Georga Joachima Zollikofera. Chciał nawet sprotestantyzować parafię. Ta opinia Theinera sprawiła, że niektórzy historycy, m.in. Adolph Franz, Franz Lorinser czy Joseph Overath, zaliczyli Förstera do grupy śląskich neologów, których przywódcą był Anton Theiner. W świetle współczesnych badań należy stwierdzić, że Heinrich Förster nie brał udziału w neologicznych przedsięwzięciach, a opinia Theinera o Försterze była nieprawdziwa. Wykazywał to już Friedrich Peschke w 1846 r. i Kurt Engelbert w 1949 r.¹⁸ Prawdą były jego przyjacielskie stosunki z kamieniogórskim pastorem ewangelickim, Ludwigiem Falkiem – ojcem Adalberta, późniejszego ministra w czasach Kulturkampf¹⁹. Prawdą jest i to, że zawsze był wierny nauce Kościoła katolickiego, czemu dawał szczególny wyraz w swoich kazaniach.

Heinrich Förster spędził w Kamiennej Górze – jak sam wyznał – najpiękniejsze chwile swojego życia. Jako kleryk marzył o pracy w skromnej parafii, położonej w malowniczej dolinie, w pobliżu gór i lasów. Ze strony parafian doświadczył wiele miłości, zaufania i zrozumienia dla potrzeb Kościoła. Zyskał sobie także opinię znakomitego kaznodziei i gorliwego duszpasterza.

4. Kanonik i kaznodzieja katedralny

Potężne echo jego kazań dotarło do Wrocławia. Dlatego 1 października 1836 r. bp Daniel Latussek²⁰ pytał go poufnie, czy nie przyjąłby funkcji kanonika i kaznodziei katedralnego we Wrocławiu. Förster jednak odmówił. Dopiero w 1837 r., na

¹⁸ Engelbert. 1949. „Beiträge zur Biographie, 147–188.

¹⁹ Falk Adalbert (hasło). W *Encyklopedia katolicka*. T. 5. Red. Lubomir Bieńkowski i inn., kol. 25. Lublin: Wydawnictwo TP KUL.

²⁰ Józef Pater. 1996. Latussek Daniel (hasło). W *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*. Red. Mieczysław Pater, 229–231. Katowice: Księgarnia Świętego Jacka.

jednoznaczną prośbę swego ordynariusza – bpa Leopolda Sedlnitzky`ego²¹ opuścił Kamienną Górę i przyjechał do Wrocławia. 11 października 1837 r. został uroczystie wprowadzony do grona kapituły katedralnej, a 15 października tego roku wygłosił pierwsze kazanie w katedrze pt: *Boję się, ale nie tracę nadziei*. Nieprzypadkowo mówił „boję się”, ponieważ sytuacja Kościoła katolickiego na Śląsku była bardzo trudna. Absolutyzm Fryderyka II Wielkiego i jego następcy – Fryderyka Wilhelma II, sekularyzacja, oświecenie i racjonalizm zadały Kościołowi głębokie rany²². W swoim kaznodziejstwie nie bał się podejmować trudnych tematów. Odwaga, mądrość i skuteczność w przepowiadaniu Słowa Bożego zaskarbiła mu serca wielkiej rzeszy słuchaczy, tak że został nazwany księciem kaznodziejów niemieckich owego czasu. Do historii kaznodziejstwa przeszło jego kazanie pt. *Der Feind kommt, wenn die Leute schlafen* (Wróg przychodzi, gdy ludzie śpią), które wygłoszone zostało w związku z powstaniem w diecezji wrocławskiej heretyckiego ruchu ks. Johannes Rongego²³. Förster wnosząc wielkie zasługi w rozwój kaznodziejstwa w Niemczech, stał się rozpoznawalny przez to, że podkreślał fundamentalne znaczenie zasad wiary w głoszeniu Słowa Bożego. Podkreślał stały związek pomiędzy dogmatyką a moralnością, a także między nauką i życiem praktycznym.

Förster przewidywał trudne czasy dla Kościoła katolickiego. Ich zapowiedzią był toczący się spór o małżeństwa mieszane²⁴. W 1743 r. Fryderyk II Wielki wydał sprzeczne z ówczesnym prawem kościelnym rozporządzenie, aby synowie z małżeństw mieszanych byli wychowywani w religii ojca, a córki w religii matki. Natomiast Fryderyk Wilhelm III domagał się, aby wszystkie dzieci były wychowywane w religii ojca. W ten sposób rząd pruski zmierzał do sprotestantyzowania ludności katolickiej.

Duchowieństwo katolickie, stając w obronie praw kościelnych, nie chciało błogosławić małżeństw mieszanych bez gwarancji co do katolickiego wychowania ich dzieci. Głos w tej sprawie zabrał Pius VIII, który w wydanej w 1830 r. bulli *Litteris altero ab hinc anno* nauczał, że małżeństwa mieszane są ważne, ale gdy zostają zawierane bez specjalnej dyspensy papieskiej, są niegodziwe²⁵. Udzielenie tej dys-

²¹ Erwin Gatz. 1983. Sedlnitzky Leopold Graf. W *Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803–1945*. Ein biographisches Lexikon. Red. Erwin Gatz, 696–698. Berlin: Duncker & Humblot.

²² Bruno Schierse. 1932. *Geschichte Schlesiens*. Paderborn: Schöningh, 50–51.

²³ Seppelt. 1929. *Geschichte des Bisthums Breslau*, 104.

²⁴ Na temat małżeństw mieszanych zob. Adolpf Franz. 1878. *Die gemischten Ehen in Schlesien*. Breslau: G. P. Aderholz; Tomasz Błaszczuk. 2003. „Problem małżeństw mieszanych na Śląsku w czasach pruskich”. *Wrocławski Przegląd Teologiczny* 11 (2): 115–125.

²⁵ Wincenty Urban. 1966. *Ostatni etap dziejów Kościoła w Polsce przed nowym tysiącleciem (1815–1965)*. Rzym: Edizioni Hosianum, 335.

pensy uzależnione było od gwarancji, że dzieci otrzymają katolickie wychowanie i współmałżonek nie będzie czynił przeszkód w wypełnianiu praktyk katolickich. Papież ponadto dodał, że duchowieństwo powinno odradzać zawieranie małżeństw ze stroną niekatolicką, a gdyby ich wysiłki nie dały pozytywnego skutku, wówczas proboszczowie – po wygłoszeniu przedmałżeńskich zapowiedzi – powinni być tylko biernymi świadkami zawieranych małżeństw²⁶. Na tle sporów o małżeństwa mieszane doszło do rozdzielenia w gronie duchowieństwa diecezji wrocławskiej. Większość duchownych – na czele z Heinrichem Försterem – stała na straży kościelnych praw, natomiast mniejszość – na czele z Leopoldem Sedlnitzkym, ówczesnym ordynariuszem wrocławskim – kierowała się wytycznymi rządu pruskiego. 15 marca 1838 r. Heinrich Förster, w imieniu proboszczów, skierował pismo do kapituły wrocławskiej, w którym prosił o wyjaśnienie sprawy błogosławienia małżeństw mieszanych, ponieważ w tym zakresie dochodziło na Śląsku do nadużyć²⁷. List ten nie był przedmiotem obrad kapituły, ponieważ jej dziekan – ks. Ludwig Constantin Corvisart Montmarin uważał to za bezcelowe. Heinrich Förster pisał w tym liście m.in.:

Jeżeli ja, najmłodszy w tym gremium, ośmielam się pisać w sprawie [małżeństw mieszanych], to proszę widzieć w tym tylko ten powód, że jest to moim obowiązkiem. Już od dawna niepokoiło mnie moje milczenie do tego stopnia, że nie mogę już dłużej panować i nie mam odpowiedniego spokoju do spełnienia mego urzędu kaznodziei katedralnego. Wolałbym pozostać biednym i zrezygnować z urzędu, niż [pozostawać] w takim stanie, w którym nie mogę na siebie samego spoglądać z szacunkiem. Sprawa małżeństw mieszanych w diecezji wrocławskiej jest tak traktowana, że nawet słaby teolog zauważyłby tę niezgodność ze stanowiskiem Kościoła. Nasze sumienie pragniemy niepokoić istnieniem brewe papieża Benedykta XIV w tej sprawie. Jednakże tego brewe nikt nigdy nie widział i nie czytał, ale się na nie powołuje. Już jako alumn pytałem o to brewe, lecz nie otrzymałem nigdy odpowiedzi. Jako kanonik też o nie pytałem. Dzisiaj tego brewe nikt mi nie może pokazać, choć wszyscy się na nie powołują. Milczę, jeśli chodzi o wydarzenia nad Renem. Przypominam tylko, że arcybiskup [metropolita gnieźnieński i poznański Marcin] Dunin [Sulgostowski] napisał do króla i to udziela nam informacji odnośnie do tego brewe. Wiemy, jaki obowiązek Benedykt XIV na nas nałożył i znamy wolę Kościoła. Błędne rozumienie brewe papieskiego skończyło się i rozpoczął się grzech, mianowicie grzech krzywoprzysięstwa, gdyż przysięgaliśmy Kościołowi posłuszeństwo na Trójcę Świętą. A może uspokoi

²⁶ Swastek. 1986. Arcybiskup Henryk Förster, 307.

²⁷ Kurt Engelbert. 1964. *Geschichte des Breslauer Domkapitels*. Hildesheim: Lax, 55–56.

nas wskazanie na przedawnienie? Czy błędy mogą ulegać przedawnieniu? Czy coś może nas zobowiązać, co od początku było błędne? Albo może chcemy zrzucić winę na naszych przełożonych, którzy do tej sytuacji dopuścili i będzie bardzo ciężko ją zmienić? Oni stanęli już przed tronem Bożym i będą musieli odpowiedzieć za swoją winę. Naszym zadaniem nie jest powiększenie ich winy, lecz odrzucenie tego wszystkiego, co czyni nam odejście z naszego życia ciężkim²⁸.

Przytoczony dłuższy fragment listu kanonika Förstera rzuca światło na jego postawę, odwagę i zdrowy *sensus ecclesiasticus*²⁹.

Ks. Heinrich Förster jako radca wikariatu generalnego we Wrocławiu wiele razy zajmował prawowierne stanowisko w tym palącym problemie małżeństw mieszanych. Dla przykładu można przytoczyć sprawę ks. Josepha Zahna, który jako proboszcz parafii Podwyższenia Krzyża Świętego w Konarach nie chciał błogosławić małżeństwa, ponieważ narzeczony ewangelicki odmówił złożenia odpowiedniego oświadczenia odnośnie do wychowania dzieci. Włączył się do sprawy urzędnik państwowy, żądając od ks. Franza Klimkego – proboszcza parafii świętych Apostołów Piotra i Pawła w Strzegomiu, by pobłogosławił to małżeństwo. Strzegomski duszpasterz, odznaczony przez rząd orderem Czerwonego Orła IV klasy, wykonał polecenie bez zgody miejscowego proboszcza. Sprawa dotarła do Wrocławia, ponieważ ks. Klimke w myśl przepisów prawa kanonicznego *ipso facto* wpadł w suspensę. Wikariat generalny zajął się tym przypadkiem na posiedzeniu 25 czerwca 1839 r. i wezwał ks. Klimkego do złożenia wyjaśnień w ciągu 3 dni. Następnego dnia kanonik Heinrich Förster, jako referent w tej sprawie, przedstawił odpowiednie pismo wikariuszowi generalnemu – bpowi Danielowi Latusskowi³⁰. Tenże jednak zmienił decyzję, a o suspensie nie było mowy. Ks. Klimke miał obowiązek złożenia jedynie wyjaśnienia ze swej decyzji i tak uczynił. Tłumaczył się wtedy, że chciał ratować duszę i okazać, że duchowieństwo katolickie potrafi zająć roztropne stanowisko w stosunkach między Kościołem a państwem. Finał całej sprawy był taki, że ks. Klimke otrzymał naganę z biskupiej kancelarii, ale zawarte małżeństwo polecono wpisać do ksiąg metrykalnych w Strzegomiu, a nie w Konarach. Po takim załatwieniu sprawy kanonik Förster zawiadomił bpa Se-

²⁸ Cyt. za: Józef Mandziuk. 2012. *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku*. T. 3: *Czasy nowożytne*, cz. 1: *Od 1741 do 1845 r.* Warszawa: Wydawnictwo UKSW, 482.

²⁹ Zob. Kurt Engelbert. 1949. „Beiträge zur Biographie, 155–156.

³⁰ Daniel Latussek – biskup tytularny Diany, ur. się 1 sierpnia 1787 r. w Bralinie k. Sycowa. Święcenia kapłańskie przyjął 21 września 1811 r. W gronie kanoników kapituły katedralnej znalazł się w roku 1831. Sufraganem wrocławskim został w 1838 r. Przygotował wydanie katechizmu diecezjalnego w języku niemieckim i polskim. Zmarł 17 sierpnia 1857 r. Na jego temat zob. Pater. 1996. Latussek Daniel (hasło), 229–230.

dlnitzky`ego, że nie będzie uczestniczył w posiedzeniach wikariatu generalnego. Ordynariusz 19 sierpnia 1839 r. oznajmił kapłanowi, że bp Latussek zmienił decyzję za jego przyzwoleniem.

Stosowanie takiej praktyki we wrocławskim wikariacie generalnym skłoniło kanonika do złożenia 2 czerwca 1840 r. podania o zwolnienie za stanowiska radcy tego wysokiego urzędu kościelnego. W piśmie do ordynariusza petent wskazał z naciskiem na słabość zarządu diecezją i przemożny wpływ władz państwowych na wewnętrzne życie Kościoła. Biskup dał kanonikowi czas do namysłu, lecz wcale nie usprawiedliwił się z postawionych zarzutów słabości w zarządzaniu diecezją.

Brak klarownego i konkretnego stanowiska ordynariusza spowodował ożywioną dyskusję wśród duchowieństwa. Podczas miesięcznych spotkań na konferencjach dekanalnych, omawiając sprawy małżeństw mieszanych, duchowieństwo zaczęło domagać się klarownej jej wykładni. Prawie wszystkie dekanaty, kierując listy do wikariatu generalnego, informowały wikariat generalny o podjęciu przez nie działań zgodnie z wytycznymi udzielonymi przez Stolicę Apostolską. Broniąc prawowierności kościelnej, duchowieństwo było zdecydowane działać albo z biskupem, albo przeciwko niemu. Jediną odpowiedzią, jakiej udzielił bp Sedlnitzky w czasie swego urzędowania, było stwierdzenie, że w sprawach małżeństw mieszanych należy działać zgodnie ze starą praktyką, która nie wykluczała potrzebnego upomnienia i pouczenia strony katolickiej przy ślubie, a nakazywała błogosławienie tych związków³¹. Także i urzędnicy wrocławskiego wikariatu generalnego, na czele którego stał bp Daniel Latussek, w związku z wieloma zapytaniami zwrócili się do ordynariusza o instrukcję rozstrzygającą problem małżeństw mieszanych. Na te liczne zapytania postawa ordynariusza była zaskakująca, ponieważ – nie chcąc zrezygnować z liberalnej praktyki – uważał, że najrozsądniejszym postępowaniem będzie zachowanie milczenia. Ta decyzja spowodowała, że biskup wrocławski wraz z nieliczną grupką swoich zwolenników znalazł się nie tylko w opozycji, ale i w izolacji względem swego kleru³².

O wywołanym wrzeniu niezadowolenia i braku akceptacji w szeregach duchowieństwa może świadczyć przykład z konferencji dekanalnej odbytej w Ząbkowicach Śląskich. Otóż po zakończeniu spotkania tamtejsi kapłani postanowili 7 czerwca 1838 r. wysłać pismo do biskupa przedstawiające złe skutki niekościelnej uległości wobec państwa w sprawach małżeństw i zażądali od niego, aby wspólnie z duchowieństwem przeciwstawił się żądaniom państwa. Kler napominał

³¹ Franz. 1878. *Die gemischten Ehen in Schlesien*, 74.

³² Błaszczyk. 2003. „Problem małżeństw mieszanych na Śląsku, 121.

wręcz biskupa, że uporczywe trwanie przy błogosławieniu małżeństw mieszanych bez odpowiednich kauteli³³ było nadużyciem i sprzeciwia się zasadom Kościoła katolickiego, a w ostateczności może doprowadzić Kościół śląski do schizmy. Innym przykładem może być wypadek świdnicki, gdzie miejscowy proboszcz odmówił katolickiego pogrzebu lekarzowi wyznania katolickiego, który swoje dzieci wychowywał w myśl zasad protestanckich³⁴.

Strona rządowa, zaniepokojona rozbudzeniem kościelnej świadomości wśród duchowieństwa, wysłała do bpa Sedlnitzky'ego pismo przypominające rozporządzenie ministerialne, na mocy którego duchownym, którzy podpisali petycję do biskupa, zabroniono sprawowania urzędów dziekańskich i obejmowania stanowisk kościelnych, których patronem był król, a tym bardziej stanowiska inspektora szkolnego³⁵.

Tragizm całej sytuacji polegał na tym, że bp Sedlnitzky, który z założenia miał bronić prawowierności wiary katolickiej, zachował się jak jej wróg, nie zmienił swojego stanowiska i szedł na daleką współpracę z rządem, który bez wahania stosował wobec kleru sankcje karne. Niektórzy kapłani, usprawiedliwiając swoje postępowanie, w sposób wręcz ironiczny zwracali rządowi uwagę na fakt, że milczenie biskupa na liczne ich petycje w sprawie małżeństw mieszanych przyjęli jako zgodę na respektowanie ustaw kościelnych wydanych przez Stolicę Apostolską. Friedrich Theodor von Merckel, nadprezydent Wrocławia, zaniepokojony przebiegiem wydarzeń, zażądał od Leopolda Sedlnitzky'ego, aby mocą swego biskupiego autorytetu stanowczo sprzeciwił się praktyce nieposłuszeństwa wśród katolickiego kleru. Sprawa jednakże była na tyle skomplikowana, że biskup nie miał już żadnego oparcia wśród swojego duchowieństwa, a tym bardziej nie cieszył się już wśród niego żadnym autorytetem. Ponadto zaniepokojona tymi wydarzeniami Stolica Apostolska zaczęła w listopadzie 1838 r. zbierać dokładne informacje o biskupie wrocławskim i o jego stosunku do małżeństw mieszanych³⁶. Bogaty przekaz informacyjny spowodował, że papież Grzegorz XVI wystosował do bpa Sedlnitzky'ego pismo, w którym zarzucał biskupowi wrocławskiemu łamanie prawa kościelnego, lekceważenie zarządzeń Stolicy Apostolskiej, a przede wszystkim wierność ustawom państwowym, co przynosiło szkody dla dobra Kościoła nie tylko wrocławskiego.

³³ Kautele – środki zapobiegawcze, zabezpieczenia, które z góry wykluczają wszelkie wątpliwości dotyczące ewentualnych negatywnych skutków prawnych.

³⁴ Urban. 1955. *Leopold hrabia Sedlnicki*, 247.

³⁵ Franz. 1878. *Die gemischten Ehen in Schlesien*, 80.

³⁶ Błaszczyk. 2003. „Problem małżeństw mieszanych na Śląsku”, 122.

Należy wspomnieć, że w czasie rządów bpa Sedlnitzky'ego przepisy o wychowaniu dzieci w wierze katolickiej popadły w zapomnienie. Gdy katoliczka wychodziła za protestanta, to udzielano błogosławieństwa bez zastrzeżeń; nawet nie robiono trudności, gdy narzeczeni byli spokrewnieni. Stolica Apostolska przypominała zasady zawierania małżeństw mieszanych, lecz bp Sedlnitzky i wikariat wrocławski nie wypowiadali się w tej sprawie, ponieważ zależało im na poprawnych relacjach z rządem pruskim³⁷. Co ciekawe, biskup nie uznał decyzji Stolicy Apostolskiej i pozwolił na bezwarunkowe udzielanie zezwolenia małżeńskiego w kwestii małżeństw mieszanych. Niesubordynacja biskupa i błagalny głos wrocławskiego duchowieństwa spowodowały interwencję samego papieża Grzegorza XVI, który pismem z 10 czerwca 1840 r. wezwał bpa Sedlnitzky'ego do rezygnacji z urzędu, który złożył dymisję dopiero na początku grudnia. Król pruski Fryderyk Wilhelm IV – w ramach podziękowania – mianował go na tajnego radcę, wyznaczył miesięczną pensję, a sam biskup w 23 lata po rezygnacji z biskupstwa, 12 kwietnia 1863 r. w Berlinie przeszedł na protestantyzm. Zmarł 25 marca 1871 r. na udar mózgu³⁸. Po przyjęciu jego dymisji, kapituła wrocławska 4 grudnia 1840 r. wybrała ks. Franza Ignatza Rittera na wikariusza kapitulnego. W 1841 r., dzięki staraniom kanonika Förstera, na listę kandydatów na biskupstwo wrocławskie wciągnięto m.in. ks. kanonika i dziekana kapituły w Ratzbonie – Melchiora von Diepenbrocka, z którym wiązano wielkie nadzieje na odrodzenie życia religijnego na Śląsku. Tenże jednak na proponowane stanowisko nie wyraził zgody³⁹. Wtedy to większość kanoników wybrała na ordynariusza podeszłego już w wieku ks. Josepha Knauera, ale kierował on diecezją tylko przez 13 miesięcy⁴⁰. Po jego śmierci, która miała miejsce 16 maja 1844 r., wikariuszem kapitulnym został bp Daniel Latussek – wybrany 22 maja, a zatwierdzony przez króla 23 czerwca 1844 r. Wyboru nowego ordynariusza udało się dokonać dopiero po 8 miesiącach, chociaż wstępne rozmowy na temat przyszłej elekcji zostały podjęte przez rząd pruski i wrocławską kapitułę katedralną zaraz po śmierci bpa Knauera. Już

³⁷ Urban. 1955. *Leopold hrabia Sedlnicki*, 237.

³⁸ Biskup L. Sedlnitzky, po ustąpieniu z biskupstwa, zamieszkał w Berlinie. W 1862 r. wystąpił formalnie z Kościoła katolickiego i przeszedł na luteranizm. Po śmierci jego zwłoki pogrzebano w kaplicy grobowca hrabiów von Harrach w Rękowiu k. Sobótki. Na temat biskupa zob. Joseph Gottschalk. 1940. „Übertritt, Tod und Grabstätte des ehemaligen Breslauer Fürstbischofs Graf Leopold von Sedlnitzky”. *Archiv für schlesische Kirchengeschichte* 5: 206–213; Urban. 1955. *Leopold hrabia Sedlnicki*; Gatz. 1983. *Sedlnitzky Leopold Graf*, 696–698.

³⁹ Alexander Loichinger. 1988. *Melchior Diepenbrock. Seine Jugend und sein Wirken im Bistum Regensburg (1798–1845)*. Regensburg: Verein für Regensburger Bistumsgeschichte, 334–338.

⁴⁰ Josef Knauer – ur. się 1 grudnia 1764 r. w Czerwonym Strumieniu, zm. 16 maja 1844 r. we Wrocławiu. Wielki dziekan kłodzki w latach 1808–1843. W 1821 r. został kanonikiem kapituły katedralnej we Wrocławiu, która w 1842 r. wybrała go biskupem wrocławskim. Papieską prekonizację otrzymał 15 stycznia 1843 r. Sakrę przyjął od biskupa pomocniczego D. Latusska. Zob. Józef Pater. 2000. *Poczet biskupów wrocławskich*. Wrocław: DTSK Silesia, 143.

29 maja 1844 r. minister ds. wyznań Johann Albert Eichhorn⁴¹ pośrednio domagał się od wrocławskiej kapituły katedralnej, aby ta przygotowała spis proponowanych kandydatów. Gdy to się opóźniało, urzędnik królewski 5 sierpnia tego roku wprost zapytał o termin postulacji. Kapituła, doświadczona wydarzeniami mającymi miejsce w czasie wyborów bpa Knauera, nie spieszyła się z ujawnieniem nazwisk kandydatów i ustaleniem terminu wyboru do czasu, kiedy władza świecka nie przyrzekła, że ustalenia zachowa w tajemnicy, aby uniknąć zbytecznych komentarzy w prasie. Kanonik Förster przypomniał, że z poprzednich elekcji kanonicy nauczyli się, aby na czas wyborów od króla Fryderyka Wilhelma IV żądać wyznaczenia katolika na komisarza królewskiego⁴². I faktycznie, król powołał na to stanowisko Franza von Duesberga – kierownika katolickiego departamentu w ministerstwie ds. wyznań⁴³. Tym razem władza świecka wypowiedziała się w pojednawczym tonie, bo nie chciała mieszać się do wyborów, gdyż poprzednie elekcje biskupów w Prusach były związane z zatargami między rządem, kapitułami a Rzymem⁴⁴. Kanonik H. Förster wspominał, że od tego momentu przygotowania do wyborów w 1844 r., jak i sama elekcja w 1845 r. we Wrocławiu przebiegały spokojnie⁴⁵. Już 21 sierpnia 1844 r. odbyło się we Wrocławiu przedwyborcze spotkanie kapituły, w którym uczestniczyło 13 kanoników gremialnych i honorowych: Daniel Latussek, Aloys Karl Gäth (Gaerth), August Neander, Franz Ignaz Ritter, Emanuel Josef Eisler, Heinrich Förster, Karl August von Plotho, Karl Johann Herber, Nikolaus Fischer, Georg Anton Brinkmann, Franz Poppelack i Josef Harbig. Z powodu choroby nie zjawił się tylko ks. Karl Moser. W trakcie spotkania kanonicy wysłuchali mowy królewskiego komisarza Franza von Duesberga, w której podał on elektorom nazwiska królewskich kandydatów: Johanna Georga Müllera – biskupa pomocniczego w Trewirze⁴⁶, Johanna Heinricha

⁴¹ Johann Albert Eichhorn (1779–1856) był protestantem. Król Fryderyk Wilhelm IV mianował go ministrem wyznań. Funkcję tę pełnił w latach 1840–1848.

⁴² Heinrich Förster. 1859. *Cardinal und Fürstbischof Melchior von Diepenbrock. Ein Lebensbild*. Breslau: Verlag von Ferdinand Hirt, 82.

⁴³ Franz Gerhard Xaver von Duesberg, ur. się 11 stycznia 1793 r. Był prawnikiem, od 1831 r. zatrudnionym w pruskim ministerstwie sprawiedliwości, a od 1836 r. należał do rady państwa. W latach 1841–1846 był dyrektorem katolickiego departamentu, w latach 1846–1848 – ministrem finansów, a w latach 1850–1871 – nadprezydentem Westfalii. Zmarł w 1872 r. Zob. Hermann Hüffer. 1877. Duesberg Franz von (hasło). W *Allgemeine Deutsche Biographie*. T. 5, 450. Leipzig: Duncker & Humblot.

⁴⁴ Emil Friedberg. 1874. *Der Staat und die Bischofswahlen in Deutschland. Ein Beitrag zur Geschichte der katholischen Kirche und ihres Verhältnisses zum Staat*. Leipzig: Duncker & Humblot, 246.

⁴⁵ Förster. 1859. *Cardinal und Fürstbischof Melchior von Diepenbrock*, 81.

⁴⁶ Johann Georg Müller ur. się 15 października 1798 r. w Koblencji. Święcenia kapłańskie przyjął w 1821 r. Od 1830 r. był profesorem historii Kościoła w Trewirze, od 1836 r. – kanonikiem, od 1842 r. – wikariuszem generalnym, od 1844 r. – bpem sufraganem. W latach 1847–1870 był bisku-

Drükego⁴⁷ – dziekana kapituły i wikariusza generalnego w Paderborn i Melchiora von Diepenbrocka – dziekana kapituły i wikariusza generalnego w Ratyzbonie. W wybór Diepenbrocka mocno zaangażowany był zarówno sam komisarz Duesberg, jak i grupa kanoników z Heinrichem Försterem na czele. Ten pierwszy dał do zrozumienia zebranych kanonikom, że król życzy sobie wybrania von Diepenbrocka, zaznaczając, że wybór ma być w pełni wolny. Kanonicy, po dyskusji nad przedłożoną im listą, wyrazili zgodę na proponowanych kandydatów oraz z własnego kręgu dopisali jeszcze trzech kandydatów – kanoników: von Plotho, Eislera i Brinkmanna. Z przedstawionej listy król nie zaakceptował tylko kanonika Brinkmanna. Pozostało w wyborach 5 kandydatów, z których 15 stycznia 1845 r., w środę, wybrano biskupa wrocławskiego. Najpierw tego dnia o godz. 9.00 rano, przy dźwiękach dzwonów, duchowieństwo i wierni zgromadzili się w katedrze pw. św. Jana Chrzciciela, by uczestniczyć we Mszy św., sprawowanej według formularza o Duchu Świętym. Z przekazu kanonika Förstera wiemy, że po skończonej liturgii w katedrze pozostali jedynie kanonicy w liczbie 13, podobnie jak to było przy wstępnych wyborach⁴⁸. Już w pierwszym głosowaniu von Diepenbrock otrzymał 9 głosów, natomiast na Eislera i von Plotho padły po 2 głosy⁴⁹. W imieniu króla komisarz królewski Franz von Duesberg zatwierdził wybór von Diepenbrocka. Tego samego dnia kapituła przekazała wynik wyboru do Rzymu i poprosiła o papieską prekonizację. Natomiast do króla Fryderyka Wilhelma IV kapituła wysłała dziękczynny list. Do Ratyzbony udali się dwaj najstarsi kanonicy: Ritter i Eisler, gdzie oficjalnie poinformowali von Diepenbrocka o wyniku głosowania i poprosili go o przyjęcie wyboru. Zanim jednak dojechali koleją z Wrocławia przez Berlin do Ratyzbony, Diepenbrock otrzymał w tej sprawie prywatny list od kanonika kapituły wrocławskiego Förstera⁵⁰, z którym już korespondował od 4 lat. Ks. Förster dobrze znał jego opinię i dlatego starał się go przekonać o konieczności przyjęcia wyboru, dokonanego we Wrocławiu. W obawie, że von Diepenbrock będzie wyrażał swój opór, ks. Förster 25 stycznia 1845 r. napi-

---

pem w Monastyrze. Tam też zmarł 19 stycznia 1870 r. Zob. Wolfgang Seibrich. 1998. *Die Weihbischöfe des Bistums Trier* (Veröffentlichungen des Bistumsarchiv Trier 31), Trier: Paulinus, 31.

⁴⁷ Johann Heinrich Drüke (1776–1844) – wyświęcony w 1800 r., od 1817 r. profesor teologii moralnej w Paderborn, od 1825 r. – dziekan kapituły katedralnej, w latach 1827–1844 wikariusz generalny. Zob. Antoni Kielbasa. 2000. Książd Melchior Diepenbrock przed przybyciem do Wrocławia. W *Kardynał von Diepenbrock 1798–1853*. Red. Michał Kaczmarek. Antoni Kielbasa. Józef Swastek, 49, Wrocław: Papieski Fakultet Teologiczny we Wrocławiu.

⁴⁸ Förster. 1859. *Cardinal und Fürstbischof Melchior von Diepenbrock*, 82–83.

⁴⁹ Bernhard Stasiewski. 1971. Förster Heinrich (hasło). W *Neue Deutsche Biographie*. T. 5, 278. Berlin: Duncker & Humblot.

⁵⁰ Förster. 1859. *Cardinal und Fürstbischof Melchior von Diepenbrock*, 83–86. Tam też umieszczono tekst listu do bpa Melchiora von Diepenbrocka z 20 stycznia 1845 r.

sał drugi list, tym razem do abpa Michele Viale-Preli – nuncjusza w Monachium, by uczynił wszystko w celu przekonania elekta do przyjęcia wyboru. Nuncjusz był przekonany, że wybór zostanie przyjęty, skoro wcześniej, bo już 21 stycznia tego roku, zwrócił się z prośbą do kard. Luigi Lambruschiniego – sekretarza stanu Stolicy Apostolskiej, o przysłanie mu formularzy w celu przeprowadzenia procesu informacyjnego wybranego kandydata, tłumacząc to tym, że ks. von Diepenbrock należał do kleru bawarskiego, zaś we Wrocławiu chyba nie było nikogo, kto by go znał⁵¹.

Ks. Melchior von Diepenbrock odpisał ks. Försterowi 2 lutego 1845 r. W odpowiedzi zawarł motywy odmowy, jak: brak wymaganego na ten urząd zdrowia, wewnętrzne przekonanie, że wybór nie jest głosem Boga, bo wyraźnie odczuwa brak pewności, brak odwagi i zaufania w siebie samego oraz to, czy podola proponowanym obowiązkom. Nadto ostatni zatarg z biskupem Ratzbony, Valentinem von Riedlem, rozbudził w nim silną tendencję do życia ukrytego i lęk przed przyjęciem jakiegokolwiek godności. Takie same motywy odmowy zostały przedstawione już wcześniej w liście do kapituły wrocławskiej.

Zaangażowane strony nie dawały za wygraną, dlatego rozpoczęły działania już na szczeblu papieskim. Efektem zabiegów był list, który von Diepenbrock otrzymał 7 marca 1845 r. drogą dyplomatyczną od wspomnianego kard. Lambruschiniego (napisany 26 lutego 1845 r.). Kardynał wyjaśnił w nim, że papież Grzegorz XVI ubolewał nad jego rezygnacją. Ponadto wyraził życzenie, by przyjął wybór. Zapewniał go o papieskim zaufaniu odnośnie do jego osoby. 9 marca tego roku von Diepenbrock wystosował osobisty list w języku łacińskim na adres nuncjusza Viale-Preli oraz wysłał oficjalne pismo do Rzymu z zapewnieniem o przyjęciu przez niego wyboru na biskupa wrocławskiego. Godna podkreślenia była tutaj wyjątkowa zgodność zainteresowanych stron: świeckiej i kościelnej co do osoby elekta, a zwłaszcza porozumienie wrocławskich kanoników, którym przewodził ks. Heinrich Förster – znany z zaangażowania w sprawy Kościoła. Papież Grzegorz XVI, zatwierdzając jego wybór, polecił mu, by – obejmując urząd biskupa wrocławskiego – przemieniał słabość w siłę, umacniał chwiejących się, a przez słowo, przykład oraz umiłowanie prawdy siał prawo miłości.

Jak wielkim zaufaniem już wtedy darzył nowy wrocławski ordynariusz ks. kanonika Förstera, niech świadczy fakt zaproszenia go do Salzburga jako jedyne go z Wrocławia na uroczystość przyjęcia przez niego sakry, która miała miejsce 8 czerwca 1845 r.⁵² Podczas wspólnych chwil spędzonych w Salzburgu ks. kanonik Heinrich Förster

⁵¹ Beda Bastgen. 1940. *Bayern und der Heilige Stuhl. Bischofssitze in Preußen*. T. 2. München: Lentnersche Buchhandlung, 137.

⁵² Zob. Alfons Nowack. 1931. *Ungedruckte Briefe von und an Kardinal Melchior von Diepenbrock*. Breslau: G.P. Aderholz, 31.

przedstawił biskupowi aktualny stan osobowy i materialny diecezji wrocławskiej. Za jego radą, by do Wrocławia zabrał – przynajmniej na określony czas – jako swojego osobistego sekretarza jednego z miejscowych księży, von Diepenbrock poprosił ks. Josefa Lipfa o asystowanie mu w początkowym okresie jego pobytu we Wrocławiu. Formalne załatwienie sprawy wymagało jednak zgody jego ordynariusza. Przy tej okazji skłóceni ze sobą hierarchowie: Riedel i von Diepenbrock pojednali się⁵³.

Droga bpa Diepenbrocka do Wrocławia prowadziła przez Berlin. W drodze do stolicy Śląska przyjął zaproszenie księżnej Doroty de Talleyrand-Périgord z Żagania i zatrzymał się w jej wiejskiej posiadłości w Zatoniu koło Zielonej Góry. Następnie 14 lipca 1845 r. w godzinach popołudniowych von Diepenbrock, w towarzystwie swojego sekretarza – ks. Lipfa, dojechał do granicy diecezji wrocławskiej, gdzie oczekiwali go kanonicy katedry wrocławskiej: Förster i Gärth oraz duchowieństwo z okolicznych parafii. Następną kwatery przygotowano dla niego w Lubiniu Śląskim. 16 lipca 1845 r. von Diepenbrock – w towarzystwie obu kanoników – dotarł do Wrocławia.

Za rządów bpa Melchiora von Diepenbrocka, które trwały od 1845 do 1853 r., doszło do wyraźnego odrodzenia życia religijnego na Śląsku. Był to jeden z najgorliwszych pasterzy wrocławskich, a ks. kanonika Heinricha Förstera uczynił on swoim najbliższym i najbardziej zaufanym współpracownikiem⁵⁴.

W maju 1848 r. Förster brał udział w obradach ogólnoniemieckiego Zgromadzenia Narodowego, zwołanego 18 maja 1848 r. we Frankfurcie nad Menem. Był posłem z okręgu Ahaus-Steinfurt w Westfalii. 24 sierpnia 1848 r. na forum parlamentu wygłosił znakomitą mowę na temat relacji państwo – Kościół. Następnie 4 października 1848 r. wygłosił przemówienie w Moguncji na pierwszym zebraniu niemieckich katolików. Podkreślił, że niespokojne wydarzenia 1848 r. są znakiem, że wiara wśród ludzi wyraźnie osłabła. Jest to wina duchowieństwa i laikatu. W tej sytuacji hasłem odnowy religijnej powinny stać się słowa: czuwajcie, walczyście i módlcie się⁵⁵. Kilka dni później ks. Förster razem z ks. kanonikiem Franzem Heide zastępowali bpa Melchiora von Diepenbrocka na zebraniu episkopatu niemieckiego w Würzburgu⁵⁶. 25 października 1848 r., na 5. posiedzeniu tego zgromadzenia, zwrócił uwagę obecnym

⁵³ Loichinger. 1988. *Melchior Diepenbrock*, 416. Po pewnym czasie ks. J. Lipf powrócił do Ratzbony i został powołany do kolegium kapituły katedralnej.

⁵⁴ Ferdinand Hirt. 1855. *Blätter für Verehrer und Freunde des Cardinals und Fürstbischofs Melchior von Diepenbrock und seines Nachfolgers auf dem bischöflichen Stuhle*. Breslau: Königliche Universitäts- und Verlagsbuchhandlung, 6; Swastek. 1986. Arcybiskup Henryk Förster, 308.

⁵⁵ Johannes Kießling. 1927. *Geschichte der deutschen Katholikentage*. T. 1. Münster: Aschendorff, 236–237.

⁵⁶ Władysław Knapieński. 1874. Förster Heinrich (hasło). W *Encyklopedia Kościelna*. T. 5, kol. 479. Warszawa: Czerwiński i Spółka.

na konieczność budowy nowych szkół katolickich, ponieważ we Frankfurcie nad Menem podczas obrad parlamentarnych zaplanowano dechrystianizację społeczeństwa poprzez szkolnictwo⁵⁷. Na 8. posiedzeniu episkopatu proponował: zaznajamiać wiernych z potrzebą budowania szkół katolickich, pobudzić duchowieństwo i wiernych do ofiarności na rzecz szkolnictwa katolickiego, spożytkować na cele szkolnictwa wszystkie niewykorzystane urządzenia i pomieszczenia.

W referacie na temat *brachium saeculare* ks. Förster podkreślał, że Kościół katolicki coraz mniej może liczyć na dotacje państwowe. Według niego w przyszłości może dojść nawet do tego, że będzie utrzymywał się tylko z ofiar wiernych. Wezwał duchowieństwo do przekonywania wiernych co do znaczenia ofiarności na cele kościelne.

31 października 1848 r., na 14. posiedzeniu episkopatu, ks. Förster wygłosił kolejne przemówienie na temat stosunku państwa do Kościoła⁵⁸. Postulował potrzebę współpracy Kościoła i państwa dla dobra społeczeństwa. Podczas zebrania biskupów w Würzburgu, ks. Förster zwrócił także uwagę na potrzebę organizowania rekolekcji dla duchowieństwa. O znaczącej roli ks. Förstera na tym zjeździe świadczy fakt, że powierzono mu zredagowanie listu pasterskiego do wiernych. Drugi list pasterski – do duchowieństwa – zredagował ks. Josef Fessler, ale i tu ks. Förster nadał mu odpowiednią formę⁵⁹.

Dzięki gorliwości duszpasterskiej Heinrich Förster zdobył sobie uznanie wśród duchowieństwa niemieckiego. Za zasługi dla Kościoła 20 kwietnia 1845 r. otrzymał tytuł doktora *honoris causa* od wrocławskiego Wydziału Teologicznego⁶⁰. W 1848 r., podczas pobytu we Frankfurcie nad Menem, otrzymał propozycję od bpa Josepha Petera Bluma objęcia parafii św. Bartłomieja we Frankfurcie nad Menem – najważniejszej w tym mieście oraz kanonii w diecezji w Limburgu⁶¹. W 1850 r. brano go pod uwagę przy obsadzaniu stolicy biskupiej w Moguncji⁶². Rok później nuncjusz papieski w Wiedniu – abp Viale-Prelá – przynaglał go do ob-

---

⁵⁷ Gerhard Schneemann. 1879. „Fürstbischof Förster auf der Würzburger Bischofsversammlung”. *Stimmen aus Maria Laach (Katholische Blätter)* 16: 476–480.

⁵⁸ Franz. 1881. „Fürstbischof Dr. Heinrich Förster”, 5.

⁵⁹ Johann Köhler. 1969. *Die Tätigkeit Heinrich Försters auf der Versammlung der deutschen Bischöfe in Würzburg 1848*. W *Beiträge zur schlesischen Kirchengeschichte*. Red. Bernhard Stasiewski, 476. Köln – Wien: Böhlau Verlag; Śwastek. 1986. Arcybiskup Henryk Förster, 308.

⁶⁰ Błaszczyk. 2001. *Fakultet teologii katolickiej*, 176.

⁶¹ Nowack. 1931. *Ungedruckte Briefe*, 146.

⁶² Franz. 1881. *Gedächtnisrede auf den hochseligen Fürstbischof von Breslau*, 4.

jęcia jednego z wakujących biskupstw w Niemczech⁶³. Förster jednak odmawiał, ponieważ chciał się poświęcić umiłowanej diecezji wrocławskiej⁶⁴.

5. Wybór na stolicę we Wrocławiu

Po śmierci kard. Melchiora von Diepenbrocka, która nastąpiła 20 stycznia 1853 r., kapituła wrocławska już 27 stycznia 1853 r. wybrała ks. kanonika Heinricha Förstera na wikariusza kapitulnego. Pierwszą sprawą, jaką zajął się nowy wikariusz kapitulny, była bardzo drażliwa kwestia związana z ks. kanonikiem Josefem Ritterem, który poprzez nadużywanie alkoholu wywoływał zgorzenie. Celem uniknięcia skandalu, zastosowano względem niego stosowną karę⁶⁵. 7 lutego 1853 r. nadprezydent śląskiej prowincji powiadomił króla pruskiego Fryderyka Wilhelma IV, że bpa Latuska, kanonika Förstera, bpa Wilhelma Emmanuela von Kettelera i księcia Gustawa Adolfa von Hohenlohe-Schilligsfürsta uznano za kandydatów na biskupstwo wrocławskie. O Försterze donosił, że nie pragnie dla siebie godności biskupiej, ponieważ czuje się schorowany i wyczerpany pracą duszpasterską we Wrocławiu. Mógłby tę godność przyjąć tylko na wyraźne polecenie papieża. Jest człowiekiem prostolinijnym, otwartym, postępuje tak, jak myśli, daleki jest od hipokryzji i nie jest chciwy. Ma jednak swoją partię w kapitule, która prawdopodobnie będzie na niego głosować.

19 kwietnia 1853 r., w dniu wyborów nowego biskupa, w kapitule zasiadali duchowni: bp Latussek, Ritter, Gärrh, Elsner, Förster, Plotho, Neukirch, Herber, Baltzer, Freiß, Sauer i Wache. Kanonikami honorowymi byli: Heide (proboszcz z Raciborza), Ludwig (dziekan z hrabstwa kłodzkiego), Fietzek (proboszcz z Piekar Śląskich) i Pelldram (delegat z Berlina). Zdecydowaną większością głosów wybrano ks. Förstera na ordynariusza diecezji wrocławskiej⁶⁶. 12 września 1853 r. został on prekonizowany przez papieża Piusa IX. 18 października 1853 r. odbyła się uroczystość konsekracji Heinricha Förstera na biskupa wrocławskiego. Nominat o godz. 8.00 rano wyruszył z biskupiej rezydencji do katedry

⁶³ Por. Franz. 1875. *Dr. Heinrich Förster*, 22.

⁶⁴ August Meer. 1884. *Charakterbilder aus dem Clerus Schlesiens 1832–1881*. Breslau: G.P. Aderholz, 316.

⁶⁵ Heinrich Bacht. 1985. *Die Tragödie einer Freundschaft. Fürstbischof Heinrich Förster und Professor Joseph Hubert Reinkens*. Köln: Böhlau, 55.

⁶⁶ Seppelt. 1929. *Geschichte des Bisthums Breslau*, 111. Spośród członków ówczesnej kapituły katedralnej we Wrocławiu tylko 2 kanoników nie poparło ks. H. Förstera na urząd wrocławskiego ordynariusza.

wrocławskiej w towarzystwie duchowieństwa i wiernych. Po kazaniu ks. Josefa Huberta Reinkensa otrzymał on sakrę biskupią z rąk kard. Friedricha Johanna Josepha Celestina księcia von und zu Schwarzenberga – biskupa Pragi⁶⁷. Zebrane ofiary podczas Mszy św. i inne pokaźne dary nowy biskup Wrocławia przekazał na pomoc dla ubogich. O godz. 19.00 pod rezydencją bpa Förstera zgromadziło się około 400 śpiewaków w otoczeniu orkiestry. Pod kierownictwem dyrygenta Bröera, na cześć kard. Schwarzenberga i nowego biskupa odśpiewano wiele pieśni religijnych. Do purpurata z Pragi uroczystą mowę wygłosił dr Wissowa, zaś do bpa Förstera – tajny radca Görz. W następnym dniu bp Förster przyjmował życzenia od nauczycieli gimnazjów i parafialnych szkół elementarnych. Przemawiając do nich, zwrócił uwagę na potrzebę współpracy kapłanów i pedagogów w moralnym wychowaniu dzieci i młodzieży. 20 października 1853 r. udał się na pielgrzymkę do grobu św. Jadwigi w Trzebnicy, aby wypraszać potrzebne łaski dla diecezji wrocławskiej.

*

Jako biskup Henryk Förster starał się kontynuować dzieło odnowy moralnej i religijnej, rozpoczęte już przez jego poprzednika – kard. Melchiora von Diepenbrocka⁶⁸. Aby osiągnąć wyznaczone cele, dość często posługiwał się listami pasterskimi, w których poruszał aktualne problemy. Szczególny nacisk położył na wykształcenie i wychowanie duchowieństwa. Starał się dobierać odpowiednich profesorów i polepszać warunki socjalne kleryków⁶⁹. Na wiosnę 1855 r. rozpoczął rozbudowę kaplicy seminaryjnej według projektu wiedeńskiego architekta Alexa Langerera. Powiększenie kaplicy stało się możliwe poprzez przybudówkę w stylu gotyckim we wschodniej części ogrodu. Biskup postarał się także o nowe malowidła na suficie, ukazujące Niepokalane Poczęcie NMP i nowy ołtarz, który przedstawiał Maryję Niepokalanie Poczętą, Jana Chrzciciela i św. Jadwigę. Uroczystego poświęcenia kaplicy dokonał 24 marca 1856 r. rektor wrocławskiego alumnatu – ks. Josef Sauer. Następnego dnia bp Förster poświęcił nowy ołtarz. Należy także podkreślić jego przyjazny stosunek do swoich diecezjan języka polskiego. Starał się zawsze, aby i oni mieli biskupa mówiącego ich językiem. Tej sprawie z pomocą

⁶⁷ Seppelt. 1929. *Geschichte des Bisthums Breslau*, 111.

⁶⁸ Werner Marschall. 1980. *Geschichte des Bisthums Breslau*. Stuttgart: Konrad Theiss Verlag, 137; Stasiewski. 1971. Förster Heinrich, 279.

⁶⁹ Franz. 1881. „Fürstbischof Dr. Heinrich Förster”, 1–3.

przyszli mu ówcześni sufragani wrocławscy: Bernard Józef Bogedain⁷⁰ i Adrian Włodarski⁷¹.

*

Bibliografia

- 1904³. Förster Heinrich (hasło). W *Herders Konversations Lexikon*. T. 3, 706. Freiburg im Breisgau: Herdersche Verhandlung.
- 1978³. Förster Heinrich (hasło). W *Deutsches Literatur-Lexikon*, 271. München: Saur.
- Seppelt Franz Xaver. 1929. *Geschichte des Bisthums Breslau*. Breslau: Fürstbischöfliches Ordinariat.
- Anioł Jan. 1982. *Działalność księcia-biskupa wrocławskiego Henryka Förstera w dobie Soboru Watykańskiego I* (mps). Wrocław: Papieski Wydział Teologiczny.
- Bacht Heinrich. 1985. *Die Tragödie einer Freundschaft. Fürstbischof Heinrich Förster und Professor Joseph Hubert Reinkens*. Köln: Böhlau.
- Bastgen Beda. 1940. *Bayern und der Heilige Stuhl. Bischofssitze in Preußen*. T. 2. München: Lentnersche Buchhandlung.
- Błaszczyk Tomasz. 2001. *Fakultet teologii katolickiej Uniwersytetu Wrocławskiego w latach 1811–1914. Aspekt historyczno – prawny*. Legnica: Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Legnickiej, Atla.
- Błaszczyk Tomasz. 2003. „Problem małżeństw mieszanych na Śląsku w czasach pruskich“. *Wrocławski Przegląd Teologiczny* 11 (2): 115–125.
- Engelbert Kurt. 1949. „Beiträge zur Biographie des Breslauer Fürstbischofs Heinrich Förster (1853–1881)“. *Archiv für schlesische Kirchengeschichte* 7: 147–188.
- Engelbert Kurt. 1964. *Geschichte des Breslauer Domkapitels*. Hildesheim: Lax.
- Filek Jacek, Schenk Waclaw. 1985. Dereser Anton (hasło). W *Encyklopedia Katolicka*. T. 3. Red. Romulad Łukaszyc i inn., kol. 1187. Lublin: Wydawnictwo TN KUL.
- Förster Heinrich. 1859. *Cardinal und Fürstbischof Melchior von Diepenbrock. Ein Lebensbild*. Breslau: Verlag von Ferdinand Hirt.
- Franz Adolph. 1875. *Dr. Heinrich Förster, Fürstbischof von Breslau. Ein Lebensbild den Katholiken der Diözese zur Feier des 50-jährigen Priesterjubiläums ihres Oberhirten*. Neisse: F. Huch's Buchhandlung.
- Franz Adolph. 1875. *Heinrich Förster, Fürstbischof von Breslau*. Breslau: F. Huch's Buchhandlung.

⁷⁰ Zob. Mieczysław Kogut. 2020. Lata posługi biskupiej Józefa Bogedaina w diecezji wrocławskiej w l. 1857–1860. W *Zeszyty historyczne Kościoła katolickiego w Kluczborku*. T. 25. Red. Mieczysław Kogut, 70–83. Wrocław: Wydawnictwo Antykwa.

⁷¹ Zob. Antoni Kielbasa. 1995. *Biskup Adrian Włodarski 1807–1875*. Trzebnica. Wydawnictwo Lew.

- Franz Adolph. 1878. *Die gemischten Ehen in Schlesien*. Breslau: G. P. Aderholz.
- Franz Adolph. 1881. „Fürstbischof Dr. Heinrich Förster”. *Literarische Rundschau für das Katholische Deutschland* 8: 1–5.
- Franz Adolph. 1881. *Gedächtnisrede auf den hochseligen Fürstbischof von Breslau Heinrich Förster gehalten bei der von dem Berliner katholischen geselligen Vereine an 3. November veranstalteten Cranerteier*. Berlin.
- Friedberg Emil. 1874. *Der Staat und die Bischofswahlen in Deutschland. Ein Beitrag zur Geschichte der katholischen Kirche und ihres Verhältnisses zum Staat*. Leipzig: Duncker & Humblot.
- Gatz Erwin. 1983. Förster Heinrich. W *Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803–1945*“. *Ein biographisches Lexikon*. Red. Erwin Gatz, 200. Berlin: Duncker & Humblot.
- Gatz Erwin. 1983. Sedlitzky Leopold Graf. W *Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803–1945*“. *Ein biographisches Lexikon*. Red. Erwin Gatz, 696–698. Berlin: Duncker & Humblot.
- Gottschalk Joseph. 1940. „Übertritt, Tod und Grabstätte des ehemaligen Breslauer Fürstbischofs Graf Leopold von Sedlitzky”. *Archiv für schlesische Kirchengeschichte* 5: 206–213.
- Hirt Ferdinand. 1855. *Blätter für Verehrer und Freunde des Cardinals und Fürstbischofs Melchior von Diepenbrock und seines Nachfolgers auf dem bischöflichen Stuhle*. Breslau: Königlische Universitäts- und Verlagsbuchhandlung.
- Hoffmann Herman. 1927. *Glogauer Bischöfe*. Breslau: Otto Borgmeyer Buchhandlung.
- Hoffmann Herman. 1935. *Die Geschichte des Breslauer Alumnats*. Breslau: Franke.
- Hüffer Hermann. 1877. Duesberg Franz von (hasło). W *Allgemeine Deutsche Biographie*. T. 5, 450. Leipzig: Duncker & Humblot.
- Kielbasa Antoni. 1995. *Biskup Adrian Włodarski 1807–1875*. Trzebnica. Wydawnictwo Lew.
- Kielbasa Antoni. 2000. Książdz Melchior Diepenbrock przed przybyciem do Wrocławia. W *Kardynał von Diepenbrock 1798–1853*. Red. Michał Kaczmarek. Antoni Kielbasa. Józef Swastek, 35–58, Wrocław: Papieski Fakultet Teologiczny we Wrocławiu.
- Kißling Johannes. 1927. *Geschichte der deutschen Katholikentage*. T. 1. Münster: Aschendorff.
- Kleineidam Erich. 1961. *Die Katholisch-Theologische Fakultät der Universität Breslau 1811–1945*. Köln: Wienand-Verlag.
- Knapieński Władysław. 1874. Förster Heinrich (hasło). W *Encyklopedia Kościelna*. T. 5, kol. 479. Warszawa: Czerwiński i Spółka.
- Kogut Mieczysław. 2020. Lata posługi biskupiej Józefa Bogedaina w diecezji wrocławskiej w l. 1857–1860. W *Zeszyty historyczne Kościoła katolickiego w Kluczborku*. T. 25. Red. Mieczysław Kogut, 70–83. Wrocław: Wydawnictwo Antykwa.
- Köhler Johann. 1969. Die Tätigkeit Heinrich Försters auf der Versammlung der deutschen Bischöfe in Würzburg 1848. W *Beiträge zur schlesischen Kirchengeschichte*. Red. Bernhard Stasiewski, 474–489. Köln – Wien: Böhlau Verlag.

- Lauchert Friedrich. 1904. Förster Heinrich (hasło). W *Allgemeine Deutsche Biographie*. T. 48, 670. Leipzig: Duncker & Humblot.
- Loichinger Alaexander. 1988. *Melchior Diepenbrock. Seine Jugend und sein Wirken im Bistum Regensburg (1798–1845)*. Regensburg: Verein für Regensburger Bistumsgeschichte.
- Mandziuk Józef. 2012. *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku*. T. 3: *Czasy nowożytne*, cz. 1: *Od 1741 do 1845 r.* Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Marschall Werner. 1980. *Geschichte des Bisthums Breslau*. Stuttgart: Konrad Theiss Verlag.
- Meer August. 1884. *Charakterbilder aus dem Clerus Schlesiens 1832–1881*. Breslau: G.P. Aderholz.
- Młotek Antoni. 1998. *Teologia katolicka na Uniwersytecie Wrocławskim*. Wrocław: Papieski Fakultet Teologiczny we Wrocławiu.
- Nowack Alfons. 1931. *Ungedruckte Briefe von und an Kardinal Melchior von Diepenbrock*. Breslau: G.P. Aderholz.
- Nowack Alfons. 1937. „Fürstbischof Heinrich Förster als Mäzen der bildenden Künste”. *Archiv für schlesische Kirchengeschichte* 2: 207–218.
- Pater Józef. 1996. Latussek Daniel (hasło). W *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*. Red. Mieczysław Pater, 229–231. Katowice: Księgarnia Świętego Jacka.
- Pater Józef. 2000. *Poczet biskupów wrocławskich*. Wrocław: DTSK Silesia.
- Rogalski Aleksander. 1955. *Kościół katolicki na Śląsku*. Warszawa: Wydawnictwo PAX.
- Schierse Bruno. 1932. *Geschichte Schlesiens*. Paderborn: Schöningh.
- Schneemann Gerhard. 1879. „Fürstbischof Förster auf der Würzburger Bischofsversammlung”. *Stimmen aus Maria Laach (Katholische Blätter)* 16: 476–480.
- Seibrich Wolfgang. 1998. *Die Weihbischöfe des Bistums Trier* (Veröffentlichungen des Bistumsarchiv Trier 31), Trier: Paulinus.
- Stasiewski Bernhard. 1971. Förster Heinrich (hasło). W *Neue Deutsche Biographie*. T. 5, 278–279. Berlin: Duncker & Humblot.
- Strand Alfred. 1973. „Die Verleihung des erzbischöflichen Palliums an Fürstbischof Heinrich Förster (1875)”. *Archiv für schlesische Kirchengeschichte* 31: 187–195.
- Swastek Józef. 1986. Arcybiskup Henryk Förster jako wrocławski ordynariusz (w latach 1853–1881). W *Misericordia et Veritas. Księga pamiątkowa ku czci księdza biskupa Wincentego Urbana*. Red. Józef Mandziuk, Józef Pater, 305–316. Wrocław: Wydawnictwo Papieskiego Fakultetu Teologicznego.
- Swastek Józef. 1989. Förster Heinrich (hasło). W *Encyklopedia katolicka*. T. 5. Red. Lubomir Bieńkowski i inn., kol. 404. Lublin: Wydawnictwo TP KUL.
- Urban Wincenty. 1955. *Leopold hrabia Sedlnicki, książę biskup wrocławski (1836 – 1840)*. Warszawa: Wydawnictwo Diecezjalne Sandomierz.
- Urban Wincenty. 1966. *Ostatni etap dziejów Kościoła w Polsce przed nowym tysiącleciem (1815–1965)*. Rzym: Edizioni Hosianum.

- Wagner Harald. 1998. Möhler Johann Adam (hasło). W *Lexikon für Theologie und Kirche*. T. 7: *Marcellinus bis Paleotti*. Red. Joseph Höfer, Karl Rahner, 374–375. Freiburg: Herder.
- Wick Joseph. 1881. *Trauerrede gehalten in der Domkirche zu Breslau bei der feierlicher Bestattung des Hochwürdigsten Herrn Fürstbischofs von Breslau Herrn Dr. Heinrich Förster am 25 Oktober 1881*. Breslau: G.P. Aderholz.
- Winter Eduard. 1931. „Fürstbischof Heinrich Förster und der Güntherianismus”. *Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens* 65: 529–550.
- Zieliński Zygmunt. 1989. *Falk Adalbert* (hasło). W *Encyklopedia katolicka*. T. 5. Red. Lubomir Bieńkowski i inn., kol. 25. Lublin: Wydawnictwo TP KUL.

*

Streszczenie. Heinrich Förster urodził się 24 listopada 1799 r. w Głogowie. Uczęszczał do miejscowego gimnazjum, gdzie w 1821 r. zdał egzamin dojrzałości, po którym wstąpił do wrocławskiego seminarium duchownego i rozpoczął studia teologiczne na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego. Po ukończeniu formacji i studiów, 17 lipca 1825 r. przyjął święcenia kapłańskie. Pracował jako wikariusz w parafii świętych Apostołów Piotra i Pawła w Legnicy. W 1828 r. został mianowany proboszczem parafii świętych Apostołów Piotra i Pawła w Kamiennej Górze, gdzie pełnił posługę do 1837 r. W tym samym roku przyjechał do Wrocławia, gdzie 11 października został kanonikiem kapituły wrocławskiej i kaznodzieją katedralnym we Wrocławiu. Förster podkreślał fundamentalne znaczenie zasad wiary w głoszeniu Słowa Bożego. Jego posługa kaznodziejska przypada na spór o małżeństwa mieszane, w którym zajmował prawowierne stanowisko. W latach 1845–1853, tj. w czasie rządów kard. Melchiora von Diepenbrocka, ks. kanonik Förster był jego najbliższym i zaufanym współpracownikiem. 20 września 1845 r. otrzymał tytuł doktora *honoris causa* od Wrocławskiego Wydziału Teologicznego. Po śmierci kard. Melchiora von Diepenbrocka, 20 stycznia 1853 r. kapituła katedralna wybrała Förstera na wikariusza kapitulnego, a 19 kwietnia – na ordynariusza diecezji wrocławskiej. Jako biskup kontynuował dzieło odnowy moralnej i religijnej, rozpoczęte przez swojego poprzednika.

Słowa kluczowe: Ks. Heinrich (Henryk) Förster, spór o małżeństwa mieszane, kaznodzieja katedralny, bp Leopold Sedlnitzky, kard. Melchior von Diepenbrock.

Abstract: Heinrich Förster's Way to Episcopal Consecration in Wrocław (1799–1853). Heinrich Förster was born on 24 November 1799 in Głogów. He attended the local grammar school, where he passed his matriculation examination in 1821, after which he entered the Wrocław seminary and began his theological studies at the Faculty of Theology of the University of Wrocław. After completing his formation and studies, he was ordained a priest on 17 July 1825. He worked as a vicar at the parish of Saints Apostles Peter and

Paul in Legnica. In 1828 he was appointed parish priest at the parish of Saints Apostles Peter and Paul in Kamienna Góra, where he served until 1837. That same year he came to Wrocław, where on 11 October he became canon of the Wrocław chapter and cathedral priest in Wrocław. Förster emphasised the fundamental importance of the principles of faith in the preaching of the Word of God. His preaching ministry coincides with the dispute over mixed marriages, in which he took an upright position. From 1845 to 1853, i.e. during the reign of Cardinal Melchior von Diepenbrock, Rev. Canon Förster was his closest and trusted collaborator. On 20 September 1845, he received an honorary doctorate from the Wrocław Theological Faculty. After the death of Cardinal Melchior von Diepenbrock, the cathedral chapter elected Förster as chapter vicar on 20 January 1853, and as Ordinary of the Diocese of Wrocław on 19 April. As bishop, he continued the work of moral and religious renewal begun by his predecessor.

Keywords: Fr Heinrich (Henryk) Förster, mixed marriage dispute, cathedral preacher, Bishop Leopold Sedlnitzky, Cardinal Melchior von Diepenbrock.

